

Insula anamorfozelor

versiunea lui Martine Constantin

traducere de Mădălina Brumă

Paris 2010

Cu o lovitură de genunchi, Robinson Ashe împinge ușa librăriei Palimpsestul, provocând uimirea cititorilor reculeși. Pare un gest de iritare dar în realitate nu are de ales pentru a intra deoarece ambele mâini îi sunt ocupate. La capătul brațului întins, ține în mâna stângă o carte pe care-i alunecă arătătorul vertical și acuzator al mâinii drepte, ca și când doar acest gest ar fi de ajuns pentru a exprima, atât zăpăceala lui, cât și jignirea adusă scriitorului lui preferat.

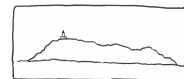
—Priviți aici! O carte care începe și nu continuă... Pagini albe drept în mijlocul operelor complete ale lui Borges!

Nu tocmai albe, drept spus, ci mai degrabă înțesate de șiroaie pale formând pe alocuri insulițe unde se îngrămădesc, la întâmplare, litere indescifrabile. Însă librarul, un bărbat în vârstă, cu ochii verzi precum apa, atât de limpezi încât par transparenți, nu găsește de cuviință să pornească o polemică atât de riscantă în asemenea împrejurări... Îndelungata lui proximitate cu cărțile, cu clienții nehotărâți și cu autorii susceptibili și, din această dimineață, cohorta de plângeri și de amenințări din partea cititorilor, l-au învățat virtutea tăcerii. Îl lasă cu calm pe cititor să continue.

—Știam că arderea cărților a fost dintotdeauna actul tiranilor dar nu și că librării ar putea fi complici în ștergerea textelor!

Jadul mătăsos și tandru din irișii librarului se răcește dar acesta răspunde totuși politicos.

—Domnul, îmi pare sincer rău. Într-adevăr, tocmai am primit o scrisoare din partea Editurii Pleiada care ne informează că o parte din tirajul *Operelor Complete* ale lui Borges prezintă defecte și că trebuie de îndată scoasă de pe piață. Fără îndoială că, din cauza unei erori nefaste la legătorie, anumite foi ale operei au fost înlocuite cu foi albe. Bineînțeles, Domnul, mă angajez să înlocuiesc cât mai curând exemplarele care prezintă defecte. Înconjurat de cărți, cititorul

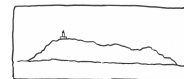
însăpăimântat pare un naufragiat. Trăsăturile feței i se topesc, mâna cu care se agață de exemplarul lui, ca de o plută minusculă și derizorie, înțepenește ca și când și cea mai mică alunecare a degetului pe rândurile absente ar putea dezlănțui un nou cataclism tipografic.

Buenos Aires, 1974

În timpul unei lungi serii de vară, la începutul anilor 1970, editorul meu argentinian mi-a sugerat să mă gândesc la o ediție completă a operelor mele. Aveam un fel de sentiment de ușurare la ideea de a putea elimina definitiv atâtea foi scrijelite în zadar pentru a nu le păstra decât pe cele decisive. Nu găsisem oare în acest proiect și un mod de a mă apăra de paginile pe care vreun critic ștregar — sau neștiutor — ar fi putut să mi le atribuie mai târziu pe nedrept?

Să mă apăr? Mă temeam oare că aveam să exist, după moartea mea, în textele altora, eu care m-am hrănit atât de mult din cele pe care le veneram? Îmi amintesc că am pomenit în *Aleph* de existența unei secte trăind pe malurile Dunării care propovăduia că istoria este un cerc și că nu este nimic care să nu fi fost deja și care nu va fi din nou cândva. Putem oare aplica în literatură această credință a Inelarilor? Nu știu, dar în schimb este foarte posibil că, în veacurile ce vor urma, se va găsi într-o zi cineva care va pretinde că sunt autorul unor nuvele pe care doar le voi fi visat.

Se pare că unii deja răspândesc zvonul (dar este puțin probabil... deși cel care mi-a povestit răsând această anecdotă este chiar prietenul meu Bioy Casares) că un autor francez pomenește în unul din romanele sale de existența unei nuvele pe care, din câte știu, nu am scris-o — încă? — ... Anecdota, destul de hazlie, ne-a condus de altfel, în seara aceea, la o lungă polemică pe tema multiplicării punctelor de vedere și asupra identității naratorului. Este mai potrivit să se folosească persoana întâi sau persoana a treia? Mă apucasem de construit o nuvelă și nu era prima oară când îmi puneam aceste întrebări fundamentale. Ca răspuns la ezitarea mea, Bioy Casares a vrut să i-o citească. Am refuzat sub pretextul că era neterminată. *Închipuirea unei povești este precum ghicitul unei insule. Îi văd cele două capete, îi cunosc începutul și sfârșitul. Tot ce se întâmplă între cele două extremități trebuie inventat.* Ne-am oprit aici.

În zilele următoare, grăbit să fac ordine în ciornele mele amețitoare, am încheiat un acord cu Editura Emece. În realitate, cred că am scris prea mult. Maria este de aceeași părere. Chiar dacă nu se exprimă neapărat, știu că ne crede acum pierduți în mijlocul hârtiilor, ca pe o insulă cu contur neclar plutind pe un timp lipsit de intenție. În jurul nostru, multe umbre, puține lumini.

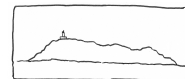
În noaptea care a urmat hotărârii mele, am visat mult. Poate chiar în acea noapte sau poate în zori (somnul nu este primordial pentru a visa), am visat insula, dacă nu cumva a fost visul Mariei și mi l-a povestit a doua zi, așezată între caprifoiul ce se revărsa, cu o carte deschisă pe genunchi. Maria lasă mereu cărțile deschise...

Dar nu mai are importanță astăzi dacă a fost visul meu, al Mariei sau al altcuiva... Tot ce contează este că visătorul a revenit din noaptea abruptă. Eu, pe zi ce trece, mă afund tot mai mult în umbrele din care extrag din când în când câteva pepite trecătoare și strălucitoare...

Acolo (nedatat)

Zbor de parcă înot într-un bras aerian lin și fluid. Simt vântul alunecându-mi pe sub pânțele, lustruindu-mi obraji. Corpul meu este precum un pasaj traversat de spațiu și timp. Dacă ar trebui să folosesc o imagine pentru a putea fi localizat, aș spune că mă aflu în nori sau că locuiesc în cer. Bineînțeles, nu în cerul credincioșilor, plin de explozibili și de apariții respingătoare. În cerul visătorilor, al poezilor și al răzvrătiților.

Am o misiune (cuvântul este pedant, sunt de acord, dar aparține visului) fără să știu exact de ce natură. Să-mi fi fost oare atribuită pe baza antecedentelor mele? Mă îndoiesc... În viața mea anterioară — sau mai bine zis, în viața mea de pe pământ... — eram doar un bibliotecar retras, orbit de cărțile pe care așterneam uneori săruturi barbare atunci când nu reușeam să le descifrez. Păstrez o amintire vagă a unor mari pagini albe, nu tocmai albe în realitate, ci mai degrabă înțesate de șiroaie pale formând pe alocuri arhipelaguri dubioase din semne. Am totuși o bănuială că traista din piele roșcată și îndesată cu litere pe care o port în jurul trunchiului are de-a face cu această misiune. Să fiu oare mesager al aerului?

Un observator lipsit de complezență ar putea obiecta că această misiune depășește competențele mele. Ia să vedem! Cu siguranță, destinatarii uitați nu sunt ușor de găsit — căci nimic nu trebuie să rămână fără răspuns — și este greu să planezi singur, în gol, ca o pasăre visată de un pictor. Dar am în comun cu pasărea culoarea cerului și instinctul crepuscular evadat din ochii mei. Iar în vise, doar ochii stinși pot scoate la iveală, dincolo de aparențe și de iluzii, miza prin care eul se dispersează pentru a deveni multiplu și pentru a scăpa astfel din capcana timpului.

Desigur, știu că visez. După cum i-am mărturisit lui Sabato în timpul lungilor conversații pe care le-am avut în martie 1975, adeseori încep să visez fiind conștient în același timp că mă aflu în pat sau că sunt așezat la birou. Li se întâmplă oare tuturor? Această dedublare neobișnuită mă face să cred că visul vrea să-mi dezvăluie ceva, să-mi dea un semnal pe care nu-l percep atunci când veghez.

Mă las dus de vânt. Aproape de fregate, schimbând veghea pe somn între fiecare bătaie din aripi, planez deasupra Atlanticului care-și clădește, cu ciocniri răgușite, țiglele cu schelet de spumă.

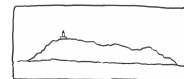
Cerul. Oceanul. Și deodată, între ele, un ochi auriu, alungit : o insulă.

Mă avânt către acest ciclop luminos. Căderea mă costă un efort ieșit din comun : în scobitura fiecărui pliu de nor se ascund toate înfățișările pe care le poate avea îndoiala.

Ce am descoperit?

O insulă? Nu tocmai...

Un disc unic și multiplu care când se contractă într-o semilună palidă, când se subțiază într-o oglindă cu tăiș. În cingătoarea lui de salicornii translucide precum jadul, discul rezistă valurilor și curenților lăsându-se în voia lor, dispare apoi se reface. Un inel mișcător, imposibil de cartografiat definitiv. La câți kilometri pătrați să-i fie estimată suprafața : doi, șapte sau paisprezece? În ultimul caz ar exista riscul ca, precum graiul lui Asterion, acest număr să reprezinte infinitul... Pe această limbă de nisip, în mijlocul spicurilor de aur ale trestiei, văd mișcându-se și oameni. Nu este vorba de halucinații sau de imagini : am de-a face

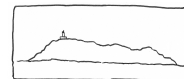
cu ființe reale, cel puțin la fel de reale ca și mine. Hainele lor anacronice aparțin unor epoci diferite, însă comportamentul lor ține de obiceiuri împăcate și de stăpânirea timpului : par a trăi armonios într-o suprapunere de prezenturi simultane.

Planând, mă apropiez și mai mult de această comunitate uimitoare. Fascinat de descoperirea mea, încetez să mă mai întreb de ce natură este realitatea care mă înconjoară și, îmbătat, privesc, la un loc, tărâmul viilor și cel al morților. Își fac vizite unii altora, se îmbrățișează, se sfâșie, reiau conversații sau opere întrerupte demult. Demult este un fel de-a spune, deoarece aici timpul nu se mai măsoară. Printre vii observ și multe personaje, iar printre ele pe ale mele, care par să nu mai sufere pe această insulă din cauză că nu sunt decât niște ficțiuni. Aici, în aer liber, aceste ființe din hârtie își trăiesc viața pe care le-am împrumutat-o atunci când m-am presărat în ele. Au ochii și cicatricile mele, sunt atrași de visare și de luptele cu cuțite. Mulți frecventează bibliotecile. Chiar, oare există vreo una pe insulă?

Iată-mă acum foarte aproape de ei, încercând să mă ascund după trestiiile subțiri. S-ar părea că proprietățile acestui banc de nisip și lumină, care se lasă în voia valurilor și a curenților, se transmit indivizilor cu frontierele identității poroase care se deplasează, se desfac, se recompun și se suprapun.

Iată că tocmai apare, după ce se sparge în sfârșit un val, necunoscutul cu trăsături neclare care sunase la ușa de pe strada Belgrano și care, în schimbul câtorva rupii și al unei biblii, primise de la un țăran analfabet Cartea Cărților. *Cartea de Nisip. Pentru că atât această carte cât și nisipul sunt fără început și fără sfârșit.* Apoi mă văd pe mine în mijlocul insulei unde Maria mă ține în brațe la fel cum o va face mai târziu la Geneva, între caprifoiul ce se revarsă, cu o carte deschisă pe genunchi, atunci când va dispărea Borges...

Oare chiar visez? Desigur! Dar atunci voi ști, când mă voi trezi, să regăsesc această insulă care este chiar Cartea? Nu! Atunci trebuie să pun această carte de nisip la loc sigur. Dar cum s-o ascund? Unde să ascunzi o carte care este lumea?

Voi ști, dacă o voi pierde, să modelez materia amețitoare a viselor, sau va trebui să accept că acest vis nu se scrie decât pentru a fi șters?

Geneva 1986

Mă trezesc așezat la birou, cu corpul sfâșiat de o poziție rea și de atâtea întrebări fără răspuns. Ochii mi se deschid spre noaptea de afară, spiritul meu nu a părăsit splendoarea insulei. Am mai avut o dată acel vis. În realitate nu mă mai despart de el. Este o alveolă aurie, hexagonul ce protejează petalele narciselor sau fulgul de zăpadă, inima Cărții care, precum nisipul, este poroasă și multiplă, fără început și fără sfârșit. În ea mă odihnesc în sfârșit. *Am cam obosit să fiu Borges, iar după moartea mea voi fi poate cineva, poate nimeni, dar sper să nu mai fiu Borges.*

Paris 2010

Două picături de apă limpede așternute pe un pergament zgâriat de loviturile firelor de nisip alb. La asta se gândește imediat Robinson când întâlnește ochii palizi ai bătrânului librar care îi arată exemplarul pus deoparte al reeditării *Operele complete* ale lui Borges.

Robinson nu îndrăznește să verifice conținutul volumului în fața acestei priviri tulburătoare iar, în plus, librarul îi întinde o altă carte.

—Poftiți! Permiteți-mi să vă ofer acest roman al lui Jean-Philippe Toussaint care face aluzie la o nuvelă de Borges pe care eu personal nu o cunosc. Am verificat, aceasta nu figurează nici în volumul pe care l-ați cumpărat. *Insula anamorfozelor?* Vă spune ceva?